

JAHON XOREOGRAFIYASI SAN'ATINING TURLARI VA SHAKLLARI

Boboqulova Dilnoza

Uzbekiston Davlat Xareografiya Akademiyasi Urganch filiali 3-bosqich talabasi

Abdujabborova Ro'ziy Sharofiddin qizi

Uzbekiston Davlat Xareografiya Akademiyasi Urganch filiali 4-bosqich talabasi

Djumabaeva Maqqal

Uzbekiston Davlat Xareografiya Akademiyasi Urganch filiali 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Xoreografiya san'ati – bu nafaqat raqs texnikalarini o'rgatish, balki yosh avlodning axloqiy, madaniy va jismoniy rivojlanishiga ham katta ta'sir ko'rsatuvchi kuchli tarbiyaviy vositadir. Raqs san'ati har bir xalqning madaniy merosini, estetik dunyoqarashini va ma'naviy qadriyatlarini aks ettiradi. Shuning uchun xoreografiyani yosh avlodni tarbiyalash vositasi sifatida foydalanish, ularning shaxsiyatini shakllantirishda va jamiyatga munosib kishilar bo'lib yetishishida muhim o'rin tutadi.*

Kalit so'zlar: *xoreografiya, raqs, klassik raqs, an'anaviy raqs, urban raqslari, flamenco, klezmer, balet.*

1. **AN'ANAVIY XALQ RAQSLARI**
2. **KLASSIK RAQSLAR**
3. **ZAMONAVIY RAQSLAR**
4. **URBAN (SHAHAR) RAQSLARI**

1. An'anaviy Xalq Raqslari

An'anaviy xalq raqslari — bu xalqning madaniy merosini aks ettiruvchi raqslar bo'lib, ko'pincha marosimlar, bayramlar va urf-odatlariga asoslangan. Xalq raqslari har bir millatning o'ziga xosligini, turmush tarzini va tarixini ifodalaydi. Ushbu raqs odatda yirik jamoalar tomonidan ijro etiladi va asosan an'anaviy cholg'u asboblari hamrohligida bo'ladi. Dunyoning turli hududlarida an'anaviy xalq raqsLARINING o'ziga xos shakllari mavjud:

- **Flamenco (Ispaniya):** Flamenco raqsi Ispaniyaning Andalusiya viloyatiga xos bo'lib, jo'shqin ritmlar va kuchli hissiyotlar bilan ajralib turadi. Bu raqs gitara va qo'l chertishlar bilan ijro etiladi, raqs davomida oyoqlar bilan tezkor zarb berish usullari asosiy o'rinda turadi.

- **Klezmer (Sharqiy Yevropa yahudiylari):** Klezmer musiqasi va raqsi yahudiy madaniyatiga xos bo'lib, quvnoq va ba'zan melankolik his-tuyg'ularni uyg'otadi. Ushbu raqs turli asboblardan, ayniqsa, skripka va klarinet hamrohligida ijro etiladi.

- **Kathak (Hindiston):** Kathak raqsi Hindistonning Shimoliy hududlarida keng tarqalgan klassik raqs bo'lib, u hikoya qilish san'ati bilan bog'liq. Raqs orqali turli epik qahramonlarning hikoyalari ifodalanadi, va bunda ko'zlar, qo'l harakatlari, oyoq zarbalari orqali ma'nolar yetkaziladi.

2. *Klassik Raqslar*

Klassik raqslar o'ziga xos tarixiy rivojlanish jarayoniga ega bo'lgan va an'anaviy qoidalarga asoslangan raqslar sanaladi. Ular asosan sahnada ijro etiladi va o'ziga xos texnika, harakatlar tizimi va ijro uslublariga ega. Klassik raqs turlari asrlar davomida takomillashib, o'ziga xos pedagogik va ijro an'analari bilan boyidi.

- **Balet:** Balet — jahon raqs san'atining eng keng tarqalgan va rivojlangan shakllaridan biridir. Uning vatani Italiya, lekin bu san'at shakli asosan Fransiya va Rossiyada rivojlanib, butun dunyoga tarqaldi. Balet o'zining yuqori texnikasi, nafisligi va sahnada hikoya qilish imkoniyati bilan ajralib turadi. Mashhur balet asarlari orasida "Oqqush ko'li", "Shopeniana", "Uyqudagi go'zal" va boshqa ko'plab baletlar bor.

- **Katakali (Hindiston):** Katakali Hindistonning janubiy hududlariga xos klassik raqs turi bo'lib, bu raqsdagi ijrochi katta sahna liboslari va rang-barang bo'yanishlar orqali hikoya qiladi. Katakali ko'pincha hind eposlari va dostonlari asosida ijro etiladi.

3. *Zamonaviy Raqslar*

Zamonaviy raqslar XX asrda paydo bo'lib, an'anaviy va klassik raqs turlaridan farq qiluvchi yangi usullar, texnikalar va g'oyalarni o'z ichiga oladi. Zamonaviy raqs san'ati odatiy qoidalar va harakatlarga qarshi chiqib, ijrochilarga erkinlik va yangi izlanish imkonini beradi. Bu raqs shakllari ko'pincha sahnada abstrakt g'oyalar va his-tuyg'ularni ifodalashga qaratilgan.

- **Modern Dance:** Bu raqs turi XX asr boshida Yevropa va AQShda paydo bo'lib, klassik baletning qat'iy texnikasidan farqli ravishda ijrochilarning o'zlarining ichki hissiyotlari va g'oyalarni ifodalash imkonini beradi. Martha Graham, Merce Cunningham va Isadora Duncan kabi raqqosalar zamonaviy raqs san'atini shakllantirgan mashhur shaxslar sanaladi.

- **Kontemporari Raqsi:** Zamonaviy kontemporari raqs klassik raqs va modern uslublarini birlashtirib, ko'proq tajriba va innovatsiyalarga asoslanadi. Bu raqs turi asosan tananing tabiiy harakatlariga e'tibor beradi va sahnada ifoda etishning erkinligini ta'minlaydi. Bugungi kunda kontemporari raqsi butun dunyo sahnalarida keng tarqalgan.

4. *Urban (Shahar) Raqslari*

Urban raqslari ko'proq shaharlarda, ijtimoiy va yoshlar madaniyatiga xos ravishda shakllangan. Bu raqs shakllari ko'pincha ko'cha madaniyati va musiqa janrlari bilan bog'liq bo'lib, ijrochilar o'z energiyasi, tezkor harakatlari va ijodiy uslublari orqali o'ziga xosligini ko'rsatadi.

- **Hip-hop:** Hip-hop raqsi AQShda paydo bo'lgan va global miqyosda ommalashgan ko'cha raqsi bo'lib, uning asosiy xususiyatlari tezkor ritmlar, sakrashlar, to'siqlarni yengib o'tish harakatlari va erkin improvizatsiya hisoblanadi. Hip-hop madaniyati doirasida "Breaking", "Popping", "Locking" kabi raqs uslublari ham rivojlangan.

Hip-hop — urban raqs san'atining eng mashhur turlaridan biri bo'lib, u 1970-yillarda AQShning Nyu-York shahrida, xususan, Bronks hududida paydo bo'lgan. Hip-hop

madaniyati musiqasi, rap, grafiti va ko'cha moda bilan chambarchas bog'liq. Hip-hop raqsi erkinlik, kreativlik va o'ziga xos harakatlar bilan tanilgan bo'lib, ko'pincha "freestyle" (improvizatsiya) usulida ijro etiladi.

Hip-hop raqsining bir necha turlari mavjud:

- **Breaking (Breakdance):** Ushbu uslub hip-hopning asosiy turlaridan biri bo'lib, unda raqqoslar yerda aylanish, qo'llar yoki boshda turib aylanish kabi murakkab akrobatik harakatlarni ijro etishadi.
- **Popping:** Popping texnikasi mushaklarning qisqarishi va tezkor harakatlar orqali ijro etiladi. Bu raqs turi yengil sakrashlar va "pop" harakatlari bilan ajralib turadi.
- **Locking:** Bu raqsdan to'xtash va davom ettirish harakatlari bo'lib, asosiy urg'u harakatlarning qisqa to'xtashlarida bo'ladi.
- **House Dance:** House raqsi 1980-yillarda AQShdagi klublarda shakllangan bo'lib, u asosan house musiqasi ostida ijro etiladi. Ushbu raqs uslubi ko'proq tezkor qadamlar, sakrashlar va tananing faol harakatlariga asoslanadi.

Xulosa

Jahon xoreografiyasi san'ati turli madaniyatlardan ilhom olgan va asrlar davomida rivojlanib kelgan boy san'at turidir. U turli janrlar, uslublar va shakllarda namoyon bo'ladi va har bir xalqning madaniy merosini o'zida aks ettiradi. Raqs san'ati zamonaviy davrda ham yangi usullar va g'oyalar orqali rivojlanmoqda va jahon miqyosida o'z auditoriyasini topishda davom etmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. <https://jdpu.uz/wp-content/uploads/2020/06/Xoreografiya-va-raqs-sanati-asoslari.%D0%A1%D0%B0%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%AD.pdf>
2. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Xoreografiya>
3. <https://cyberleninka.ru/article/n/xoreografiya-san-ati-obrazlari-orqali-yosh-avlodni-estetik-tarbiyalash>
4. <http://muzrabot.zn.uz/files/2015/06/Sanat-turlari.doc>
5. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Balet>
6. <https://cyberleninka.ru/article/n/xoreografiya-san-ati-obrazlari-orqali-yosh-avlodni-estetik-tarbiyalash>
7. <https://jica.innovascience.uz/index.php/jica/article/download/549/488/517>
8. <https://interonconf.org/index.php/spa/article/download/12170/10267/10057>
9. <https://innovativepublication.uz/index.php/jelsi/article/download/329/249/407>
10. <https://namdu.uz/media/Books/pdf/2024/06/04/NamDU-ARM-3880-Raqs.pdf>